

Doi: <https://doi.org/10.15407/dse2017.02.202>

УДК 330.567.2 (477)

JEL CLASSIFICATION: D14

А.В. ВЕРЕМЧУК

аспірант

Інститут демографії та соціальних досліджень

ім. М.В. Птухи НАН України

01032, Київ, бул. Т. Шевченка, 60

E-mail: anne.veremtchouk@gmail.com

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ

Робота присвячена дослідженню потенційного впливу заощаджень українських домогосподарств на їхній рівень життя. Для цього попередньо охарактеризовано структуру витрат домогосподарств, зокрема їхні витрати на накопичення у період, який охоплює дві останні економічні кризи (2008–2015 рр.). Проаналізовано потенціал заощаджень як фінансової «подушки безпеки», тобто можливість використання заощаджень представниками середнього класу для заміни доходу у випадку його втрати. Використання накопичень у таких ситуаціях дає домогосподарствам змогу не тільки пережити період економічної кризи, підтримуючи звичний рівень споживання, але і уникнути ситуації низхідної мобільності. Для оцінки періоду, протягом якого заощадження можуть замінити дохід домогосподарства, запропоновано підхід, який базується не на суб'єктивних оцінках власників заощаджень, а на аналізі витрат домогосподарств. Інформаційною базою роботи є результати загальноукраїнського дослідження «Обстеження умов життя домогосподарств», яке виконує на регулярній основі Державна служба статистики України.

Ключові слова: заощадження домогосподарств, середній клас, потенціал заощаджень.

А.В. Веремчук

аспірант

Інститут демографії та соціальних досліджень

ім. М.В. Птухи НАН України

01032, Київ, бул. Т. Шевченка, 60

E-mail: anne.veremtchouk@gmail.com

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СБЕРЕЖЕНИЙ ДОМОХОЗЯЙСТВ УКРАЇНИ

Робота посвячена дослідженню потенціального впливу заощаджень українських домогосподарств на їхній рівень життя. Для цього попередньо охарактеризовано структуру витрат домогосподарств, зокрема їхні витрати на накопичення, в період, що охоплює дві останні економічні кризи (2008–2015 гг.). Проаналізовано потенціал заощаджень як фінансової «подушки безпеки», тобто можливість використання заощаджень представниками середнього класу для заміни доходу в разі його втрати. Використання накопичень у таких ситуаціях дає домогосподарствам можливість

© ВЕРЕМЧУК А.В., 2017

не только пережить период экономического кризиса, поддерживая привычный уровень потребления, но и избежать ситуации нисходящей мобильности. Для оценки периода, на протяжении которого сбережения могут заменить доход домохозяйства, предложен подход, базирующийся не на субъективных оценках владельцев сбережений, а на анализе расходов домохозяйств. Информационной базой работы служат результаты всеукраинского исследования «Обследование условий жизни домохозяйств», которое проводит на регулярной основе Государственная служба статистики Украины.

Ключевые слова: сбережения домохозяйств, средний класс, потенциал сбережений.

A.V. Veremchuk
graduate student
Ptoukha Institute for Demography and Social Studies
of the National Academy of Sciences of Ukraine
01032, Ukraine, Kyiv, blvd. Taras Shevchenko, 60
E-mail: anne.veremtchouk@gmail.com

RESOURCE POTENTIAL OF UKRAINIAN HOUSEHOLDS' SAVINGS

The paper is devoted to the study of the potential influence of Ukrainian households' savings on their standard of living. For this purpose, firstly the author described the structure of households' expenditures (including savings) during the period which covers the two latest economic crises (from 2008 to 2015). The potential of savings as a financial safety cushion is analysed, i.e. whether savings of middle-class representatives could replace income in case of its loss. The spending of savings in such situations enables households not only to survive during the period of economic crisis, supporting habitual consumption level, but also to avoid downward mobility. To assess the period during which savings can replace household income, the author introduces an approach based not on subjective estimates made by savings owners, but on analysis of households' expenditures. The information base for the study is the results of Ukrainian Households Living Conditions Survey, which is conducted on a regular basis by the State Statistics Service of Ukraine.

Keywords: household savings, middle class, savings potential.

Постановка проблеми. Одним з основних мотивів накопичення є створення фінансової подушки безпеки на випадок тимчасового зменшення або повної втрати доходу. Ця функція заощаджень набуває особливої важливості у часи економічної нестабільності, коли заощадження мають давати домогосподарствам змогу пережити тимчасові труднощі без суттєвого зниження рівня споживання. Якщо у домогосподарств заощадження відсутні, а через негативні ефекти економічної кризи (висока інфляція, невивплата заробітної плати, втрата роботи) реальний дохід знижується, це призводить до різкого падіння рівня життя. Зазвичай для вивчення потенціалу заощаджень як «подушки безпеки» використовують суб'єктивні оцінки домогосподарствами того, наскільки їм вистачить заощаджень у випадку втрати доходу. У пропонованій статті здійснено спробу реалізувати інший підхід: на основі даних про витрати та доходи домогосподарств спробуємо встановити, чи можуть заощадження «компенсувати» втрачений дохід і для якої частки населення.

Аналіз наявних досліджень. Значний внесок у розробку теорії заощаджень домогосподарств був здійснений такими загальновідомими економістами як А. Сміт (A. Smith), Дж. Кейнс (J. Keynes), М. Фрідман (M. Friedman), Ф. Модільяні (F. Modigliani) та ін. Серед питань даної теорії, якими займаються сучасні економісти, варто виділити: 1) фактори, які впливають на заощадження домогосподарств (наприклад, Н. Лояза (N. Loayza) [1], М.К. Фолей (M.K. Foley) [2]; 2) вплив заощаджень домогосподарств на економічне зростання країни (наприклад, С. Лугауер (S. Lugauer) [3]; 3) надання переваги неорганізованій формі заощаджень домогосподарствами (наприклад, Г. Стікс (G. Stix) [4]). Серед українських дослідників, які займалися окре-

ними аспектами даної теми, можна назвати В.С. Зайця (V.S. Zayats) [5], Є.А. Носову (E.A. Nosova) [6], Е.М. Лібанову (E.M. Libanova), А.А. Степанову (A.A. Stepanova) [7], Л.М. Черенько (L.M. Cherenko) та ін. Попри високий рівень розробленості тематики в межах українського академічного середовища, питання ресурсного потенціалу заощаджень в аспекті їх впливу на рівень життя домогосподарств, зокрема можливості замінити втрачений дохід, залишається на сьогодні недостатньо вивченим.

Мета статті — оцінити ресурсний потенціал заощаджень у контексті їх спроможності компенсувати втрату доходу домогосподарств.

Виклад основного матеріалу. Ресурсний потенціал заощаджень — це здатність заощаджень домогосподарств як фінансового активу задовольняти потреби домогосподарств, які були стимулом для створення цього активу і / або пов'язані з необхідністю залучення додаткових коштів через втрату чи зменшення доходу для уникнення падіння рівня споживання у певний період часу. Заощадження можуть здійснюватися домогосподарствами з різноманітних мотивів, які визначають форму здійснення заощаджень. Так, накопичення, зроблені на «чорний день», здійснюються або в готівковій (неорганізованій) формі або у вигляді вкладів до банків (до запитання чи короткострокові вклади). Така форма пов'язана з необхідністю у випадку непередбачуваної обставини (такої як втрата доходу) оперативної трансформації у готівкову форму. Якщо заощадження здійснюються для запланованих витрат у майбутньому (наприклад, отримання освіти), отримання доходу у довгостроковій перспективі чи для створення спадку, то, найбільш імовірно, вони матимуть організовану форму у вигляді вкладів на довгий термін або ж будуть витрачені на придбання нерухомості (інвестування у цінні папери на даний момент не є поширеною практикою серед українських домогосподарств).

Характеристика ощадної поведінки українських домогосподарств. З 2008 р. незважаючи на періоди зростання доходу частка грошей, витрачених на заощадження, залишалась стабільно низькою (рис. 1). Враховуючи, що половина бюджету домогосподарств витрачається на задоволення базової потреби у харчуванні, заощадження здійснювалися завжди за залишковим принципом. Дані міжкризового періоду (2010–2013 рр.) свідчать, що чотирьох років зростання доходу було недостатньо для суттєвої трансформації поведінки споживачів. Серед імовірних причин можна вказати: 1) даний період недостатньо довгий для зміни установок і поведінки; 2) зростання доходу не було достатнім для того, щоб суттєво збільшувати витрати на заощадження; 3) маючи негативний досвід втрати заощаджень після розпаду СРСР і 2009 р., населення віддає перевагу споживанню. На тлі зростання доходу частка витрат на харчування залишалась майже незмінно великою. Отже, можливо, населення потрапило в «пастку бідності»: ситуацію, коли приріст доходу витрачається на харчування, а не на задоволення потреб вищого рівня.

Негативний вплив економічної кризи 2014–2015 рр. на матеріальний стан домогосподарств, зокрема на їхню можливість здійснювати накопичення, був сильнішим, ніж кризи 2009 р. (рис. 2): з 2008 р. частка домогосподарств, як зазначили, що робили заощадження, зменшилась вдвічі і становила у 2015 р. 6,2 %.

Насправді, якщо як накопичення розглядати витрати на купівлю акцій, сертифікатів, валюти, вклади до банків, то частка домогосподарств, які витрачали гроші на заощадження, збільшується до 14,7 %¹. Така різниця демонструє наявність проблеми тлумачення категорії «заощадження» економістами і респондентами та обмеженість

¹ На основі даних дослідження «Обстеження умов життя домогосподарств», яке здійснюється Державною службою статистики України (2015 р.).

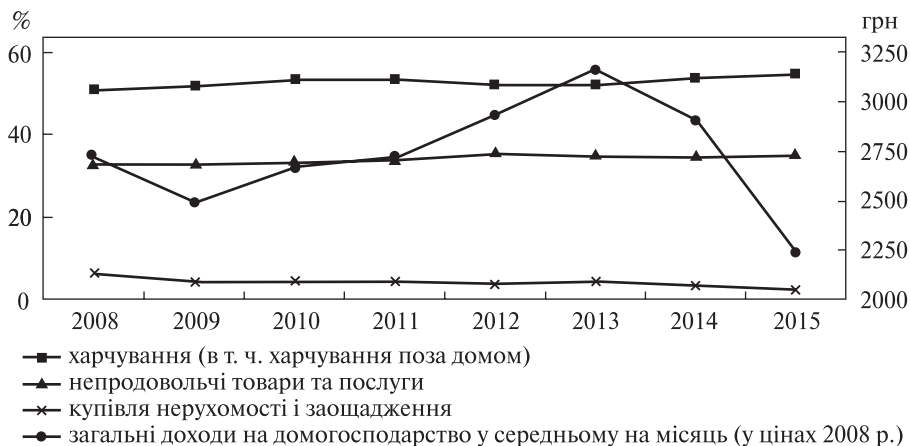

Рис. 1. Витрати (у відсотках) і доходи домогосподарств України (у грн)

Джерело: побудовано автором на основі даних Державної служби статистики України, зі статистичного збірника «Витрати і ресурси домогосподарств України» (Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

Рис. 2. Розподіл домогосподарств за самооцінкою матеріального стану протягом року, %

Джерело: Побудовано автором на основі даних Державної служби статистики України, зі статистичного збірника «Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів» (Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

суб'єктивних оцінок. Так, з економічної точки зору, до категорії «заощаджень» можуть бути віднесені вклади у банківські та небанківські депозитні установи, вклади у дорогоцінне каміння та банківські метали, кошти, інвестовані у придбання цінних паперів, страхових полісів, нерухомості та товарів довготривалого користування, відкладені у готівковій формі гроші. Респондент під заощадженнями може розглядати винятково готівкові накопичення та вклади до банків, тобто не врахувати всі форми (особливо під час визначення, на який період вистачить заощаджень). У результаті респондент може сказати, що не має заощаджень, а уточнюючи конкретні форми надати позитивну відповідь (таку ситуацію, наприклад, описує В. Радаєв [8]).

Незначна кількість домогосподарств, які можуть дозволити собі здійснювати заощадження, а також низька частка витрат на накопичення зумовлені, передовсім, низькими доходами населення (про що свідчить висока частка витрат на харчування). Тому можна припустити, що ситуація дещо зміниться, якщо розглянути окремо представників середнього класу, чиї доходи дають набагато більше можливостей.

Для перевірки даного припущення можна використати дані «Обстеження умов життя домогосподарств» (далі ОУЖД) – щорічного дослідження, яке здійснюється Державним комітетом статистики. Дане дослідження не охоплює найзаможніші верстви українського суспільства, що загалом є проблемою будь-якого соціального дослідження. Через «зсув» у бік представників бідних верств населення і середнього класу, ми будемо вважати, що домогосподарства середнього класу включені у децилі з сьомого до дев'ятого включно. При цьому децилі будуть виділені на основі витрат, а не доходів: від здобуття Україною незалежності значна частка доходів українців є «тіньовою», тому витрати можуть краще вказати на фактичний рівень споживання і місце у соціальній структурі.

Під заощадженнями ми будемо розуміти грошові кошти, витрачені на купівлю акцій, сертифікатів, валюти та вклади до банків. У межах ОУЖД ці категорії витрат зведені у одну категорію, тому виокремити, скільки коштів було витрачено на купівлю акцій, а скільки, наприклад, на вклади до банків, неможливо. Відсутня й інформація, з якою метою здійснювалася купівля валюти: для забезпечення споживчих витрат чи для здійснення накопичень. Ми виключаємо з заощаджень витрати на нерухомість, тому що нас цікавлять накопичення, які можуть бути за короткий термін трансформовані у готівкову форму. Недоліком дизайну ОУЖД є відсутність даних про розмір наявних заощаджень у домогосподарства на момент опитування, що значно обмежує наш аналіз. Таким чином, тлумачення категорії заощадження в даному аналізі вже є заданим дизайном ОУЖД.

Для побудови розрахунків використано дані за 2010–2013 рр. Дані за останні роки (починаючи з 2014 р.) показують ситуацію нетипову, коли економіка досягнула найнижчої точки падіння, а країна переживала сильну турбулентність через збройний конфлікт на сході держави. З 2016 р. можна фіксувати поступове зростання реального доходу, однак зараз доволі важко визначити, яким буде тренд щодо заощаджень у майбутньому.

Увагу сконцентровано винятково на домогосподарствах, де є ті, хто працює (станом на 2013 р. – 70,1 %). Частина доходу таких домогосподарств формує заробітна плата, яка у випадку невиплати має бути «компенсована» заощадженнями. Заробітна плата може бути лише одним із джерел доходу, але у випадку домогосподарств з працюючими особами у складі дохід від оплати праці формує більше половини сукупного доходу домогосподарства.

Основним питанням для нас є визначення можливості заощаджень забезпечити «подушку безпеки» для домогосподарства. Під «подушкою безпеки» ми маємо на увазі, що витрати на заощадження за рік мають компенсувати на певний термін втрачений середньомісячний дохід домогосподарства від оплати праці. Таким чином, ми припускаємо, що всі члени домогосподарства втрачають дохід, який не замінюється жодним соціальним трансфертом (що характеризує ситуацію невиплати заробітної плати).

Розглядаючи дані за 2010–2013 рр. можна сказати, що частка домогосподарств, які здійснювали накопичення, залишалась стабільно низькою: тільки кожне п'яте домогосподарство з працюючими особами у складі витратило гроші на заощадження

(в 2010 р. – 22,7 %; 2011 р. – 20,6 %; 2012 р. – 20,9 %; 2013 р. – 21,5 %). У найнижчому децилі заощаджували менше 10 %, тоді як серед представників середнього класу – тільки кожне третє домогосподарство (таблиця). За 2010–2013 рр. їхня частка не збільшилась; у найвищому децилі кількість домогосподарств, які здійснювали накопичення, навіть знизилась на 5 %. Велика кількість домогосподарств середнього класу, які мають фінансові можливості, але не заощаджують, свідчить про те, що дохід не є визначним чинником заощаджень для даної групи: імовірно, важливішу роль відіграє низька довіра до банківської системи, досвід економічних криз і в цілому надання переваги споживанню. Це, безсумнівно, не говорить про відсутність заощаджень у даної групи: можуть бути наявні накопичення, здійснені за попередні періоди. Однак, це може свідчити про незацікавленість представників середнього класу у створенні / нарощуванні обсягу заощаджень.

Незважаючи на відмінності у доходах, частка витрат на заощадження значно не відрізняється: домогосподарства децилів 1–9 заощаджують близько десятої частини доходу. Дане твердження не відповідає четвертому закону Енгеля: «зі зростанням доходу частка витрат на заощадження у бюджеті домогосподарств має збільшуватись». Однак, якщо ми включимо до аналізу домогосподарства, які заощаджень не здійснювали, і розширимо категорію заощаджень, додавши до неї витрати на нерухомість, як це традиційно роблять дослідники, то ми побачимо, що закон Енгеля справджується (таблиця).

Заощадження українських домогосподарств з працюючими особами у складі

Децильна група	Домогосподарства, які заощаджують, %				Витрати на заощадження*, %				Період «покриття»*				Витрати на заощадження**, %			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
1	6	9	8	9	11	12	8	9	2	2	1	1	1	1	1	1
2	15	14	12	13	10	9	11	10	2	2	2	2	2	2	2	2
3	13	14	13	18	10	9	12	10	2	2	2	2	2	2	2	2
4	19	18	20	16	10	10	10	11	2	2	2	2	3	3	3	2
5	24	21	20	18	12	10	12	11	2	2	2	2	4	3	3	2
6	22	19	22	23	10	10	12	11	2	2	2	2	3	3	3	4
7	25	21	26	27	9	10	11	12	1	2	2	2	3	3	4	4
8	29	26	23	28	9	11	12	12	2	2	2	2	4	4	4	4
9	31	30	26	27	10	11	12	13	2	2	2	2	5	5	4	5
10	37	31	35	32	15	16	12	14	3	4	2	2	11	11	7	10

Примітки:

Період «покриття» – період, протягом якого заощадження, накопичені за рік, можуть замінити середньомісячний дохід домогосподарства від оплати праці (кількість місяців); * – серед домогосподарств, які заощаджують; ** – серед усіх домогосподарств, витрати на заощадження включають витрати на нерухомість.

Джерело: розраховано автором на основі даних ОУЖД.

Найбільше заощаджують представники найзаможнішого децилю. Якщо розглянути дані за 2013 р., то відмінність між річними витратами на заощадження 10-го і 9-го децилю становить 4407,10 грн. Це найбільша міждецильна різниця у номінальному виразі, що є непрямою ознакою значної відмінності між доходами 10 % найзаможніших і решти населення.

Більшості домогосподарств заощаджень вистачить на два місяці у випадку втрати доходу від оплати праці всіма членами домогосподарства. Оскільки зазвичай дохід витрачається одним членом домогосподарства, можна припустити, що даний період може бути розтягнутий на довший термін. Протягом цього часу, витрачаючи накопичення, домогосподарство зможе не знижувати рівень свого споживання.

Висновки. Дана стаття є спробою подивитися на питання заощаджень не з точки зору їх потенціальної ролі в економіці, а з позиції визначення потенційного впливу на рівень життя домогосподарств в Україні. Ми встановили, що зростання доходу не призводить до суттєвої зміни ощадної поведінки у короткотерміновій перспективі: попри зростання реального доходу у 2010–2013 рр. не відбулося суттєвого зростання ані частки витрат на заощадження, ані кількості домогосподарств, які заощаджують.

Аналізування ресурсного потенціалу заощаджень домогосподарств з працюючими особами у складі показало, що заощадження, накопичені за рік, можуть дати змогу підтримати звичний рівень споживання у випадку втрати доходу лише протягом декількох місяців.

Подібні накопичення, які можуть бути за короткий термін трансформовані у готівкову форму, здійснює лише кожне п'яте домогосподарство, а серед представників середнього класу – кожне третє. Більшість домогосподарств на створення такого буферу витрачають біля десятої частини бюджету. Якщо зарахувати до заощаджень ще витрати на нерухомість, то справджується закономірність, відповідно до якої зі зростанням доходу частка витрат на заощадження збільшується.

Абсолютна більшість представників середньодохідних груп не беруть участь у здійсненні заощаджень. Через відсутність даних ми не можемо чітко встановити причини нездійснення заощаджень, серед яких можуть бути: відсутність необхідності у заощадженнях нині завдяки раніше зробленим накопиченням; уявлення про неважливість заощаджень; прагнення жити за моделлю споживання вищих прошарків; низька довіра до банківської системи тощо. Крім цього, домогосподарства можуть приховувати інформацію про витрати на накопичення. Враховуючи це, ми не можемо точно оцінити ресурсний потенціал заощаджень українських домогосподарств.

Підсумовуючи, можна сказати, що на даний момент однією з проблем вивчення накопичень населення є відсутність достатнього інформаційного забезпечення. Так, у дослідників відсутній доступ до узагальнених даних фіскальної служби про доходи громадян, а статистика, яка надається Національним банком України, не є достатньою для вивчення структури заощаджень домогосподарств різнодохідних груп. З метою збільшення інформаційного забезпечення в межах дослідження «Обстеження умов життя домогосподарств» можна було б додати блок питань, який би містив питання про наявність і фактичний обсяг (можливо, у вигляді діапазонної оцінки) заощаджень різноманітної форми, у тому числі готівкових накопичень, валюту, у якій населення зберігає накопичення, мотиви ощадної поведінки, довіру до банківської системи, наявну нерухомість та її використання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Loayza N. Saving in Developing Countries: An Overview / N. Loayza, K. Schmidt-Hebbel, L. Serven // *The World Bank Economic Review*. – 2000. – 14, № 3. – P. 393–414. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://pdfs.semanticscholar.org/e838/a0f67dde59cc8dba320c7d968fe0aa65d77c.pdf>. – (Дата звернення 06.04.2017).
2. Foley M.C. Household Savings in Russia during the Transition / M.C. Foley, Pyle W. // *Middlebury College Economics Discussion Paper*. – 2005. – № 05-22. – P.1–35. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sandcat.middlebury.edu/econ/repec/mdl/ancoec/0522.pdf>. – (Дата звернення 06.04.2017).
3. Lugauer S. The Role of Household Saving in the Economic Rise of China / S. Lugauer, N.C. Mark // *Hong Kong Institute for Monetary Research Working Paper*. – 2013. – № 4. – P. 1–21. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www3.nd.edu/~slugauer/LugauerMark2011.pdf>. – (Дата звернення 06.04.2017).
4. Stix H. Why Do People Save in Cash? Distrust, Memories of Banking Crises, Weak institutions and Dollarization / H. Stix // *Oesterreichische Nationalbank Working paper*. – 2012. – № 178. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.oenb.at/dam/jcr:71d323d6-3720-4abf-ba7a-f206ba35052b/working_paper_178_tcm16-249425.pdf. – (Дата звернення 06.04.2017).
5. Заяць В. Інвестиційні можливості домогосподарств України: обмеження і перспективи // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 5. – С.4–6. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2012/3.pdf. – (Дата звернення 06.04.2017).
6. Носова Є. Заощадження домогосподарств як джерело інвестиційних ресурсів в Україні / Є. Носова // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. – 2015. – № 167. – С. 73–80. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/1/ekonomika/articles/nosova-e-household-savings-as-a-source-of-investment-resources-in-ukraine_24559.pdf. – (Дата звернення 02.04.2017).
7. Степанова А. Заощадження домогосподарств як важливий інвестиційний ресурс країни / А. Степанова, Є. Удод // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. – 2012. – № 136. – С. 45–49. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/136_12.pdf. – (Дата звернення 02.04.2017).
8. Радаев В. О наличии сбережений у российского населения / В.В. Радаев // *Куда идет Россия? Общее и особенное в современном развитии*. – Интерцентр, 1997. – С.191–199. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ecsocman.hse.ru/data/566/679/1219/029Radaev.pdf>. – (Дата звернення 14.05.2017).

REFERENCES

1. Loayza, N., Schmidt-Hebbel, K. & Serven, L. (2000). Saving in Developing Countries: An Overview. *The World Bank Economic Review*, 14 (3), 393-414. Retrieved from <https://pdfs.semanticscholar.org/e838/a0f67dde59cc8dba320c7d968fe0aa65d77c.pdf> [in English].
2. Foley, M.C. & Pyle, W. (2005). *Household Savings in Russia during the Transition. Middlebury College Economics Discussion Paper*, 05-22, 1-35. Retrieved from <http://sandcat.middlebury.edu/econ/repec/mdl/ancoec/0522.pdf> [in English].
3. Lugauer, S. & Mark, N.C. (2013). *The Role of Household Saving in the Economic Rise of China. Hong Kong Institute for Monetary Research Working Paper*, 4, 1-23. Retrieved from <http://www3.nd.edu/~slugauer/LugauerMark2011.pdf> [in English].
4. Stix, H. (2012). Why Do People Save in Cash? Distrust, Memories of Banking Crises, Weak Institutions and Dollarization. *Oesterreichische Nationalbank Working paper*, 178, 1-50. Retrieved from https://www.oenb.at/dam/jcr:71d323d6-3720-4abf-ba7a-f206ba35052b/working_paper_178_tcm16-249425.pdf [in English].
5. Zayats, V. (2012). Investitsiyni mozhlivosti domogospodarstv Ukrayini: obmezheniya i perspektivi [Investment possibilities of the Ukrainian households: limitations and prospects]. *Investitsiyni: prakty katadosvid - Investments: Practice and Experience*, 5, 4-6. Retrieved from http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2012/3.pdf [in Ukrainian].

6. Nosova, Ye. (2015). Zaoshchadzhennya domohospodarstv yak dzherelo investytsiynykh resursiv v Ukraini [Household savings as a source of investment resources in Ukraine]. *Visnyk Kyivivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika - Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics.*, 167, 73-80. Retrieved from http://papers.univ.kiev.ua/1/ekonomika/articles/nosova-e-household-savings-as-a-source-of-investment-resources-in-ukraine_24559.pdf. [in Ukrainian].
7. Stepanova, A. & Udod, Ye. (2012). Zaoshchadzhennya domohospodarstv yak vazhlyvyi investytsiynyy resurs krayiny [Households' savings as an important investment resource of the country]. *Visnyk Kyivivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika - Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics.*, 136, 45-49. Retrieved from: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/136_12.pdf [in Ukrainian].
8. Radaev, V. (1997). *About Savings of Russian Population. Where is Russia going? The general and the particular in contemporary development.* V.V. Radaev (Ed.); Intercentr [in Russian].

Стаття надійшла до редакції журналу 26.04.2017